

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ШОКАЛ Ярослав Олександрович

УДК 338:368

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Управління доходами та витратами страхових
компаній»**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____Ярослав ШОКАЛ_____

Керівник роботи
ШУБЕНКО Інна Андріївна
к.е.н., доцент

Житомир – 2022

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:
ШОКАЛ Ярослав Олександрович

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № __ від «__» грудня 2022 р.

Завідувач кафедри _____

к.е.н., професор _____ Дмитро ДЕМА
«__» грудня 2022 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Шокал Ярослав Олександрович** захистив (ла)
кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ «__» грудня 2022 р. _____ Тетяна ТОВСТУХА

АНОТАЦІЯ

Шокал Я. О. Управління доходами і витратами страхових компаній. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Поліський національний університет, 2022.

В кваліфікаційній роботі викладено теоретико-практичні засади формування та управління доходів страхових компаній. Теоретично обґрунтовано поняття «Управління доходами та витратами страхових компаній». Проаналізовано стан формування доходів страхових компаній через формування основних показників діяльності страхових компаній. Акцент зроблений на діяльності НАСК «Оранта», яка є однією із найбільших страхових компаній з розгалуженою мережею відділень

Спрогнозовано показники формування доходів для НАСК «Оранта», визначено основні напрямки вдосконалення формування доходів страховиків під час воєнного стану в Україні.

Ключові слова: доходи і витрати страхових компаній, управління доходами і витратами страхових компаній, чисті страхові премії, чистий дохід, InsurTech.

SUMMARY

Shokal Ya. O. Management of income and expenses of insurance companies. - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Polissya National University, 2022.

The qualification paper describes the theoretical and practical foundations of the formation and management of income and expenses of insurance companies. The concept of "Management of income and expenses of insurance companies" is theoretically substantiated. The state of income formation of insurance companies is analyzed through the formation of the main indicators of the activity of insurance companies. Emphasis is placed on the activities of NASK "Oranta", which is one of the largest insurance companies with an extensive branch network.

Indicators of revenue generation for NASK "Oranta" were forecasted, the main directions for improving the revenue generation of insurers during the martial law in Ukraine were determined.

Keywords: income and expenses of insurance companies, management of income and expenses of insurance companies, net insurance premiums, net income, InsurTech.

ЗМІСТ

ВСТУП.	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТА ВИТРАТАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.	8
Висновки до розділу 1.	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТА ВИТРАТАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ.	14
Висновки до розділу 2.	22
РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	24
Висновки до розділу 3.	28
ВИСНОВКИ.	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	33
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми та аналіз останніх досліджень. Сьогодні всі учасники фінансового ринку зіштовхнулися з проблемами які виникли у результаті повномасштабної військової агресії рф. Ринок страхування також потерпає від низки проблем, внаслідок війни, зокрема скоротилися страхові премії, за окремими оцінками від 50 до 90%, припинили діяльність центри обслуговування клієнтів, частина страхових компаній, особливо у перші місяці агресії припинили свою діяльність, або здійснюють її не у повному обсязі, спеціалісти частково звільнилися через згортання діяльності. Крім того, прогнози падіння ВВП звичайно суттєво вплинуть у на ринок страхування, тому виникає нагальна потреба у дослідженні проблем страхування, адже європейський страховий ринок, до якого інтегрується Україна, не зіштовхувався у ХХІ столітті із такими викликами, масштабними руйнуваннями, які потребують відновлення.

У різні часи науковці і практики вивчали питання управління доходами та витратами страхових компаній, серед них Осадець С., Базилевич В., Базилевич К., Клапків М., Внукова Н., Гаманкова О., Віленчук О. вони визначали основні групи доходів страхових компаній, проблеми, які виникають при цьому, шляхи їх вирішення. Процес управління витратами і доходами, які стали обмеженими під час війни з рф є досить важливою складовою фінансової стратегії кожного страховика тому вивчення та розгляд цих питань надасть змогу вивчити тенденції формування та управління доходами страхових компаній під час воєнного стану.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є прогнозування доходів і витрат страхової компанії під час дії воєнного стану в Україні. Для реалізації мети кваліфікаційної роботи необхідно вирішення наступних завдань:

– узагальнити теоретичні положення щодо визначення сутності поняття управління доходами та витратами страхових компаній;

- здійснити аналіз та оцінку формування доходів і витрат страхових компаній за період 2019-2021 рр. і на початку військової агресії рф у 2022 р.;
- спрогнозувати доходи і витрати НАСК «Оранта» на перше півріччя 2023 року враховуючи факт зниження надходження страхових премій у першому півріччі 2022 р.

Об’єкт і предмет дослідження. *Об’єктом дослідження є процес формування доходів і витрат страхових компаній в Україні. Предметом дослідження є сукупність теоретико-прикладних аспектів управління доходами та витратами в Україні.*

Методи дослідження. При здійсненні дослідження були використані такі загальні та спеціальні методи дослідження, зокрема: *абстрактно-логічний* – для теоретичного обґрунтування особливостей управління формування доходів і витрат страховиків в Україні; *статистико-економічний* – при аналізі сучасних тенденцій управління доходами та витратами страхових компаній; *розрахунково-конструктивний* використовувався для формування прогнозу доходів і витрат страхових компаній в Україні.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. У результаті дослідження отримано показники прогнозування щодо формування доходів страхових компаній під час дії воєнного стану.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи було опубліковано у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій:

1. «Діяльність страхових компаній в Україні під час повномасштабної агресії рф» – VI науково-практична студентська конференція «Фінансове забезпечення економіки» (20 червня 2022 р., Поліський національний університет);
2. «Теоретичні засади управління доходами страхових компаній» – Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси, облік та право: тенденції, виклики, перспективи» (6 вересня 2022 р., м. Полтава);

3. «Основні тенденції страхового ринку під час військової агресії РФ» – науково-практична конференція «Студентські наукові читання – 2022» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт (Поліський національний університет)

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання в аналітичних дослідженнях щодо формування доходів та витрат страхових компаній в Україні.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, основної частини (трьох розділів), висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 29 сторінок. Дослідження проілюстровано 5 рисунками, 8 таблицями.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТА ВИТРАТАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Українські страхові компанії працюють нині у надзвичайно складних умовах, повномасштабне вторгнення РФ призвело до скорочення премій до страхових компаній, у страхових компаній скоротилася кількість клієнтів, крім того окупація 20% української території призвела до суттєвого скорочення загалом ринку страхування. Страхові компанії мають досить якісно управляти власними доходами і здійснювати витрати максимально ефективно.

Вивчимо питання сутності дефініції «управління доходами і витратами страховика». Це питання багатьма вченими розглядалася у контексті стратегічного менеджменту [4, 11]. Розділимо на окремі складові дане визначення, розпочнемо із доходів страхової компанії. Більшість науковців розглядає доходи страхових компаній, розподіляючи їх на три групи, зокрема, доходи від страхової та перестрахової діяльності, доходи від інвестиційної діяльності та доходи від інших видів діяльності, які мають назву господарських доходів [20, с. 329; 21, с. 263]. Якщо звернутися до 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – П(С)БО 1) доходами вважається «збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)» [16]. Вважається, що згідно з П(С)БО 1 основною діяльністю підприємства є «операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства» [28].

У страхової компанії основним видом діяльності є надання послуг зі страхування для своїх клієнтів із прийняття ризиків у страхування або перестраховування, крім того страхова компанія, може надавати агентські послуги, послуги з оцінювання ризиків та збитків інших страховиків. З фінансової точки зору доходи від страхової та перестрахової діяльності є

головними доходами страхової компанії, в основу яких покладено страхові премії. Страхова премія – це плата страхувальника (клієнта) страховика за прийняття ризику на страхування. Закон України «Про страхування наводить таке визначення поняттю страхова премія «...- плата у грошовій формі за страхування, яку страхувальник зобов'язаний сплатити страховику згідно з договором страхування» [18]. В основу страхової премії покладено страховий тариф, який найчастіше визначається як ставка страхової премії з одиниці страхової суми. Вказаним Законом визначено, що «Страхові тарифи при добровільній формі страхування обчислюються страховиком актуарно (математично) на підставі відповідної статистики настання страхових випадків, а за договорами страхування життя - також з урахуванням величини інвестиційного доходу, яка повинна зазначатися у договорі страхування. Конкретний розмір страхового тарифу визначається в договорі страхування за згодою сторін» [18].

З фінансової точки зору, страхова премія є головним видом доходів страхової компанії, але не вся її частина належить до доходів страховика, а лише зароблена її частина. Зароблена страхова премія страховика – це «надходження сум страхових платежів (страхових премій, страхових внесків) (далі - страхові платежі) протягом розрахункового періоду за вирахуванням часток страхових премій, належних до сплати перестраховикам відповідно до укладених страховиком (перестраховальником) договорів перестраховання у розрахунковому періоді, збільшені на суму резерву незароблених премій на початок розрахункового періоду (за вирахуванням частки перестраховиків у цих резервах) і зменшені на суму резерву незароблених премій на кінець розрахункового періоду (за вирахуванням частки перестраховиків у цих резервах)» [169].

Другою важливою складовою доходів страховика – є доходи від інвестиційної діяльності. Причому ці доходи можна розділити на дві групи, доходи від інвестиційної діяльності, які одержані а рахунок власно інвестованих коштів. Друга група – це доходи від інвестування коштів

страхових резервів. Причому на законодавчому рівні, інвестування коштів страхових резервів жорстко регламентується державою. Визначено, що «кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та мають бути представлені активами таких категорій: грошові кошти на поточному рахунку; банківські вклади (депозити), депозитні сертифікати банків; валютні вкладення згідно з валютою страхування; нерухоме майно; акції, облігації; цінні папери, що емітуються державою; права вимоги до перестраховиків; інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України; банківські метали; кредити страхувальникам - фізичним особам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми. У цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування; готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України» [18].

Остання група доходів страхових компаній, не стосується страхової та інвестиційної діяльності: це доходи, які час від часу має кожен суб'єкт господарювання. Доходи від здачі майна в оренду, доходи від переоцінки майна, доходи від продажу основних засобів. Доходи страхової компанії можна представити у вигляді табл. 1.1. Розглянемо витрати страхової компанії, які традиційно фінансисти також поділяють на такі види, що пов'язано із двоїтим характером діяльності страхових організацій, як активного інвестора та компанії, що приймає ризики на страхування:

- витрати на здійснення операцій зі страхування та перестраховування;
- витрати на здійснення інших операцій.

Витрати на здійснення операцій зі страхування та перестраховування є найбільшими витратами страховика, їх частка становить від 60 до 90 % всіх витрат страхової організації. До цієї групи витрат належать такі: виплати страхових сум та відшкодування за договорами, витрати на обслуговування

процесу страхування та перестраховування, витрати на утримання страхової компанії [6].

Таблиця 1.1.

Класифікація доходів страхової компанії

Група	Доходи від операційної діяльності	Доходи від інвестиційної діяльності	Інші доходи
Статті доходів	<ul style="list-style-type: none"> – Доходи від реалізації страхових послуг – Суми, що повертаються з резервів, інших, ніж резерв незароблених премій: – Регресні виплати, отримані від осіб, відповідальних за завданні збитки; – Частки страхових виплат, компенсовані перестраховиками; – Комісійні винагороди страховику за перестраховування; – Дохід від надання послуг для інших страховиків. 	<ul style="list-style-type: none"> Доходи від розміщення коштів страхових резервів, доходи від розміщення власних коштів: – доходи від депозитів; – доходи за облігаціями, акціями; – доходи від участі у капіталі; – доходи від реалізації фінансових інвестицій; – інші інвестиційні доходи. 	<ul style="list-style-type: none"> – Доходи від переоцінки необоротних активів; – Доходи від переоцінки фінансових інструментів; – Накопичені курсові різниці; – Надзвичайні доходи.

Джерело: [6].

Однією із найважливіших груп витрат страхової компанії є виплати страхових сум та відшкодувань. Саме ці витрати визначають суть існування страхової справи. Крім того, ці витрати визначають процес формування страхових резервів під здійснення страхових виплат, та визначають основну мету страхування – це здійснення виплат у разі настання страхових випадків. У структурі страхової премії і відповідно страхового тарифу забезпечуються нетто-преміями [11]. Наступна група витрат – це витрати на ведення страхової справи, вони складають вони є основою навантаження як частини страхового тарифу та мають свою специфіку і поділяються на аквізаційні, інкасаційні та ліквідаційні витрати. Аквізаційні витрати, пов'язують із залученням нових страхувальників до укладання договорів страхування. Інкасаційні витрати стосуються

обслуговування готівкового обігу страхових премій, останнім часом їх частка суттєво скоротилася, адже збільшується частка безготівкових платежів, і у сфері страхування у тому числі. Також ці витрати пов'язані з оплатою праці працівників страхової компанії. Остання група витрат ліквідаційні - це традиційно, витрати, які стосуються ліквідації збитку, спричиненні страховим випадком, наприклад, судові витрати, витрати на оплату банківських послуг для витрати страхових сум та відшкодування та ін.

Управління доходами та витратами страхової компанії має важливе стратегічне значення, адже від цього процесу залежить на скільки важливо буде здійснюватися процес управління загалом фінансами страхової компанії, особливо це загострюється у періоди критичної невизначеності, коли йде війна з РФ. Під процесом управління традиційно розуміють досягнення конкретних цілей, які ставить перед собою компанія. Страхова компанія – це комерційна установа, основною метою якої є одержання прибутку. Тому під управлінням доходами та витратами страхової компанії будемо розглядати процес збільшення всіх видів доходів та оптимізацію та ефективне здійснення витрат страховика. Зазвичай процес управління, складається із кількох етапів, це планування, організація та контроль.

Висновки до розділу 1

1. Доходи страхової компанії формуються за рахунок основної: страхової, перестрахової діяльності, інвестиційної діяльності та господарської діяльності. У практиці вітчизняних страховиків, як вказують науковці, переважають страхові доходи, у практиці зарубіжних страховиків, іноді, інвестиційні доходи є більшими, ніж страхові. Остання група доходів – це доходи від господарської діяльності, які має будь-який суб'єкт господарювання.

2. Витрати страховика, пов'язані з двоїтим характером його діяльності, як фінансової установи, яка виплачує страхові суми та

відшкодування своїм клієнтам та виступає активним інвестором, здійснюючи інвестиційну діяльність.

3. Управління доходами та витратами страховика – це процес досягнення цілей страхової компанії через збільшення доходів та оптимізацію витрат страхової організації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТА ВИТРАТАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Проведення аналізу управління доходами та витратами страхових компаній розпочнемо із короткого аналізу загальних тенденцій на ринку страхування, що сформувалися за дев'ять місяців поточного року та порівняємо їх із показниками попереднього 2021 р. Станом на 1 вересня 2022 р. в Україні зареєстровано 140 страхових компаній, з них 13 страховиків, які мають ліцензію на страхування життя. Причому відбулося скорочення кількості страховиків, порівняно з 1 січня 2022 р. на 16 страховиків, більшість яких припинила свою діяльність через військову агресію рф так як знаходяться на окупованих територіях, одному страховику було анульовано ліцензію як захід впливу (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Динаміка кількості страхових компаній в Україні у 2022 р.

Показники	1.01.2022	1.03.2022	1.09.2022
Всього страховиків	156	145 (-11)	140 (-5)
Non-life	143	132 (-11)	127 (-5)
Life	13	13	13

Джерело: складено за даними [12].

За даними таблиці можна зробити висновок, що кількість страховиків скоротилася через військову агресію. Ринок страхування складається переважно зі страховиків, які займаються ризиковим страхуванням, на кінець періоду, що аналізується 91% належить страховикам non life.

Розглянемо страховий ринок під кутом сформованих активів страховиків та страхових резервів у 2021 та 2022 рр., які тенденції відмічаються саме у цей складний на страхового ринку період.

Обсяг активів страховиків в Україні у порівнянні з початком 2022 року майже не змінився і загалом склав 66,7 млрд грн, навіть продемонстрував

невелику тенденцію до їх збільшення, порівняно з початком 2022 р., де активи склали 64,9 млрд грн. Це вказує на відносну сталість страхових організацій в Україні (рис. 2.1.).

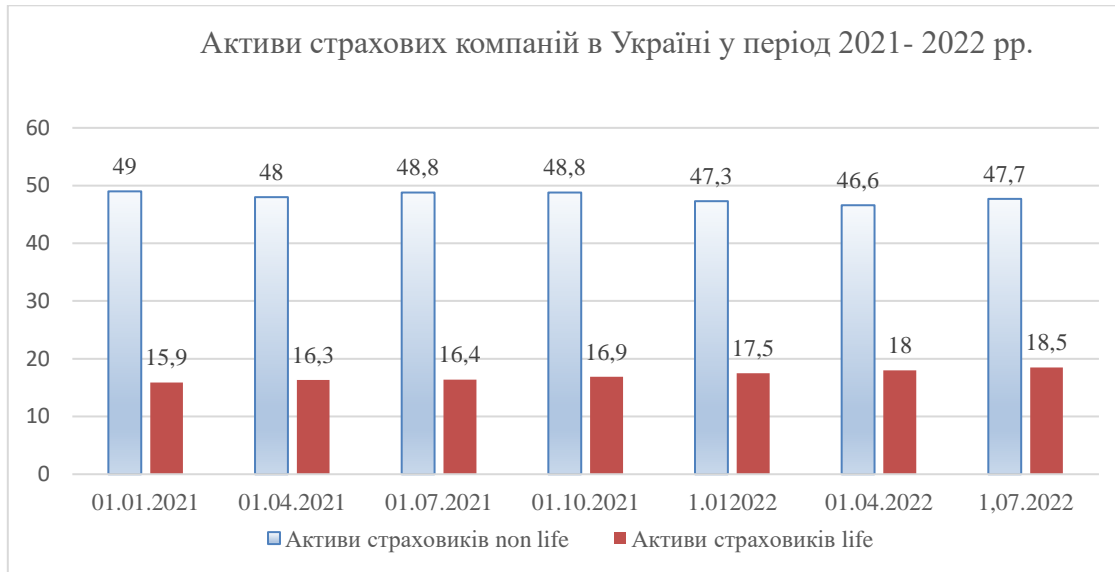

Рис. 2.1. Активи страхових компаній в Україні у 2021-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними: [12].

Проаналізуємо сформовані резерви страхових компаній за період 2020-2022 р. (рис. 2.2.).

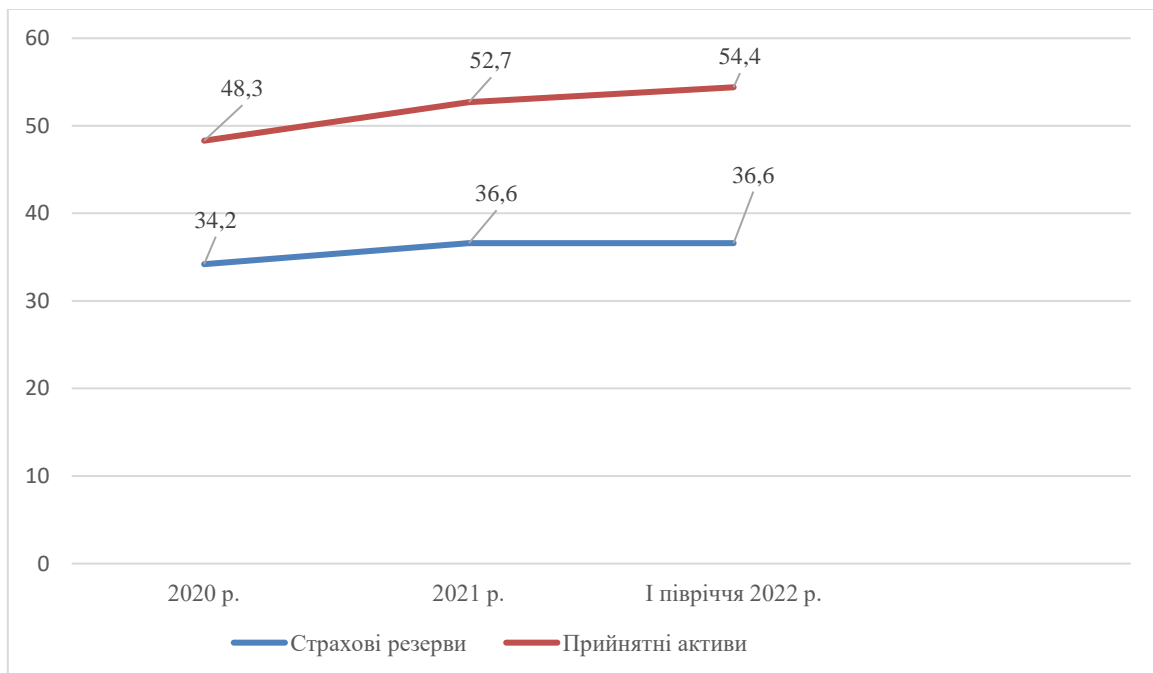

Рис. 2.2. Динаміка та обсяг страхових резервів страхових компаній в Україні у 2020-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними [12].

За даними аналітиків НБУ «Обсяг сформованих страхових резервів у I півріччі 2022 залишився сталим (36,6 млрд грн.). Традиційно, приріст страхових резервів мав місце у сегменті life, а також зростанням резервів збитків страховиків non life за рахунок великих збитків, які у переважній частці були перестраховані, та збільшення термінів врегулювання заявлених збитків, при цьому резерви незароблених премій зменшились з огляду на істотне скорочення обсягів наданих послуг у сегменті non-life» [12].

Наступним кроком аналізу є розгляд основних показників страхового ринку це аналіз страхових премій та страхових виплат за 2021-2022 рр. (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Динаміка страхових премій, страхових виплат, та коефіцієнту збитковості страхових компаній в Україні у 2021-2022 рр., млрд грн

Показники	I півріччя 2021 р.	I півріччя 2022 р.	3 квартал 2021 р.	4 квартал 2021 р.	I квартал 2022 р.	2 квартал 2022 р.
Страхові премії non life	22,1	15,5	12	11,3	8,4	7,1
Страхові виплати non life	8,4	5,6	4,6	4,7	3,0	2,6
Коефіцієнт збитковості, % non life	38	36	38	41	35	37
Страхові премії life	2,7	2,3	1,5	1,7	1,3	1,0
Страхові виплати life	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2
Коефіцієнт збитковості, % life	15	17	13	12	15	20

Джерело: розраховано за даними [12].

Як свідчать фахівці НБУ «Страхові премії у I півріччі 2022 року у порівнянні з I півріччям 2021 року скоротилися майже на третину (-28%) і склали 17,8 млрд. грн. – при цьому скорочення обсягів у більшій мірі мало місце у сегменті non-life (-29%), обсяги страхових премій зі страхування життя

скоротилися удвічі менше (-15%)» [12]. «Обсяги сплачених страхових виплат/відшкодувань у I півріччі цього року також співмірно впали у сегменті non-life (-32%). Також, на зменшення обсягів страхових відшкодувань вплинуло зниження частоти заявлених випадків з ОСЦПВ, КАСКО» [12]. Коефіцієнт збитковості по ризикових видах страхування коливався за вказаний період від 35 % до 41 %. Даний показник по страхуванню життя збільшився на кінець періоду, що аналізується, але через те, суттєво скоротилися надходження страхових премій за даним видом страхування. Динаміка показників по страховим преміям за останні 4 квартали свідчать про те, що «...найбільший спад обсягів діяльності припав на кінець I кварталу 2022 року. У II кварталі падіння продовжилось, але воно було менш стрімким – страховики змогли організувати та налагодити роботу в умовах воєнного стану» [12].

Як засвідчують фахівці держнагляду впродовж останніх трьох місяців порівняно з першими місяцями війни ринок страхування знижуючи операційні та управлінські витрати скорочує зниження страхових премій «В середньому обсяги страхового ринку non-life скоротилися на 25% у порівнянні із 40-50% у перші місяці військової агресії, при цьому падіння обсягів страхових виплат залишається співмірним (-26%)» [12]. Це відбулося через стабільність автотранспортного страхування та медичного страхування (корпоративний сегмент). «У періоді, що досліджувався, у страховиків не відбулося аномального відтоку грошових коштів, страхові компанії не тільки не втрачають, а нарощують ліквідність (+49%)» [12]. Це говорить про те, що за умов припинення війни з рф страховий ринок зможе швидко відновити свої показники діяльності., але головною умовою є безпекове середовище на території України.

Проаналізуємо структуру страхового портфеля за перше півріччя 2020-2022 рр. українського страхового ринку (табл. 2.3). Структуру страхового портфеля засвідчує, що вона зазнала змін на користь страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а саме міжнародних договорів зелена картка, адже за умов війни велика кількість

наших співвітчизників виїхала за кордон і потребувала саме такого виду страхування.

Таблиця 2.3.

Структура загального страхового портфеля за перше півріччя 2020-2022 рр.
за видами страхування, %

Види страхування	2020 р.	2021 р.	2022 р.
ОСЦПВ (внутрішні договори)	15	13	16
Зелена картка	3	4	9
КАСКО	18	19	19
Медичне (безперервне страхування здоров'я)	13	13	14
Страхування від нещасних випадків	4	3	4
Страхування майна від вогневих ризиків	10	13	7
Страхування фінансових ризиків	7	6	3
Страхування життя	11	11	13
Інші види страхування	19	18	15
Всього	100	100	100

Джерело: розраховано за даними [12, 19].

Тенденцію до скорочення у два рази відслідковується по страхуванню фінансових ризиків та на третину скоротилося страхування майна від вогневих ризиків. Решта видів страхування у загальному страховому портфелі є стабільними.

Проаналізуємо більш детально як формують доходи страхова компанія. Для прикладу розглянемо діяльність однієї із найстаріших страхових організацій ПАТ НАСК «Оранта». Це страхова компанія, яка займається ризиковими видами страхування. «Відлік своєї історії компанія веде з 25 листопада 1921 року - дня народження страхової компанії Укрдержстрах, правонаступницею якого стала Національна акціонерна страхова компанія «Оранта». У 1993 році на основі Укрдержстраху було створено на Відкрите акціонерне товариство «Національна акціонерна страхова компанія «Оранта». Засновником даної страхової компанії зі сторони держави виступив Фонд державного майна України. Після здобуття незалежності Україною компанія почала шукати своє місце в умовах становлення ринкової економіки, почався процес приватизації компанії» [14].

«Сьогодні НАСК «Оранта» - є лідером у багатьох сегментах страхового ринку, страховий лідер у більшості регіонів України. Регіональна мережа компанії є найбільшою на страховому ринку країни, налічуючи понад 650 структурних підрозділів у всіх регіонах і самостійних суб'єктах України. Компанія є одним з найбільших платників податків України» [14]. Основні показники діяльності НАСК «Оранта» представлені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Основні показники діяльності НАСК «Оранта» у 2019-2021 рр., тис. грн

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміни 2021/2019
Статутний фонд	159 000	159 000	159 000	-
Власний капітал	219 356,5	286 842,9	322 485,0	103128,5
Страхові резерви	519 334,4	603 664,3	675 380,0	156045,6
Частка перестраховальників у страхових резервах	61 503,4	61 044,5	64 501,0	2997,6
Страхові премії	913 872,8	958 163,7	1 182 723,5	268850,7
Премії передані у перестраховання:				
резидентам	47 578,7	28 857,5	39 470,1	-8108,6
нерезидентам	19 891,4	22 861,9	19 391,1	-500,3
Страхові виплати	326 543,5	387 118,6	442 930,1	116386,6
Виплати отримані від перестраховальників	23 102,7	53 967,3	21 660,7	-1442
Рівень виплат (коефіцієнт збитковості), %	35,7	40,4	37,5	1,7

Джерело: складено і розраховано за даними [15].

За рейтинговим списком на вересень 2021 року дана страхова компанія входить у 10 найкращих страховиків України (додаток А). Крім того, ТОВ «Рейтингове агентство ІВІ-Рейтинг» присвоїло рейтинг даному страховику uaAA станом на 27 травня 2020 р. та дало прогноз рейтингу «у розвитку».

Як видно із наведених даних власний капітал страхової компанії, страхові резерви ПАТ НАСК «Оранта» має позитивну тенденцію до зростання, що вказує на зростання діяльності страхової компанії. Аналогічну тенденцію мають і страхові премії і виплати. За вказаний період страхові премії зросли на 268850,7 тис. грн., або на 29 %, аналогічну тенденцію мають і страхові виплати, які зросли на 116386,6 тис. грн, або на 35 %. Знизилися премії передані у

перестраховання на 8608,9 тис. грн, найбільше резидентам-перестраховикам на - 8108,6 тис. грн. Премії передані у перестраховання нерезидентам скоротилися на - 500,3 тис. грн. Виплати отримані від перестраховувальників найбільшу суму склали у 2020 р. і становили 53 967,3 тис. грн, найменшу у 2021 р. - 21 660,7 тис. грн, що підтверджує попередню тенденцію стосовно політики перестраховання, яку здійснює ПАТ НАСК «Оранта». Рівень виплат за вказаний період найменше становив у 2019 році і склав 35,7%, найбільше у 2020 р. 40,4 %.

Проаналізуємо динаміку формування доходів страхової компанії у 2019-2021 рр. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Динаміка формування доходів, витрат та чистого прибутку
ПАТ НАСК «Оранта» у 2019-2021 рр. тис. грн

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміни 2021/2019
Чисті зароблені страхові премії	806401	875340	1029265	222864
Собівартість реалізованих послуг	118350	129864	156302	37952
Валовий прибуток	384610	412324	451694	67084
Дохід від зміни інших страхових резервів	7642	-52323	3709	-3933
Інші операційні доходи	85775	90726	59926	-25849
Адміністративні витрати	125384	111183	146748	21364
Витрати на збут	246025	256438	308107	62082
Інші операційні витрати	66904	58019	66813	-91
Фінансовий результат від операційної діяльності	43715	25088	-6339	-50054
Дохід від участі у капіталі	3	-	-	-3
Інші фінансові доходи	37498	40151	36952	-546
Інші доходи	1920	13301	28274	26354
Інші витрати	54290	7043	17774	-36516
Фінансовий результат до оподаткування	28855	71496	41113	12258
Чистий фінансовий результат	241	46613	17536	17295

Джерело: складено і розраховано за Звітом про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 2019, 2020, 2021 рр. [15].

Розглянемо структуру доходів страхової компанії ПАТ НАСК «Оранта» у 2019-2021 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Структура доходів ПАТ НАСК «Оранта» у 2019-2021 рр.

Показники	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	Тис. грн	%	Тис. грн	%	Тис. грн	%
Чисті зароблені премії	806407	86,2	875340	85,9	1029265	89,2
Інші операційні доходи	89774	9,6	90726	8,9	59926	5,2
Інші фінансові доходи	37498	4,0	40151	3,9	36952	3,2
Інші доходи	1920	0,2	13301	1,3	28274	2,4

Джерело: складено і розраховано за Звітом про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 2019, 2020, 2021 рр. [15].

Як видно із даних представлених у табл. 2.6. Чисті зароблені премії складають основу доходів НАСК «Оранта» за вказаний період, у структурі вони складають від майже 86 % у 2020 р. до 89,2% у 2021 році. З нашої позиції така тенденція є характерною і для більшості страхових компаній. Адже, якщо детально розглянути складові доходів страхової компанії, а саме інші фінансові доходи, до яких належать доходи одержані від відсотків за депозитами, відсотки від облігацій та цінних паперів, дивіденди, то варто наголосити на тому що вони у структурі доходів не перевищують 4 % за вказаний часовий період. Тобто дана страхова компанія здійснює досить посередню інвестиційну діяльність.

До інших операційних доходів належать дохід від реалізації інших оборотних активів, дохід від операційної оренди, дохід від операційних курсових різниць, дохід від списання кредиторської заборгованості, відшкодування раніше списаних активів та регреси. Ця група доходів складає найменше у 2021 р. 5,2% і найбільше у структурі 9,6% у 2019 р. Традиційно у практиці фінансистів ця група доходів має назву доходи від господарської діяльності, вони перевищують доходи від інвестиційної діяльності.

Проаналізуємо більш детально структуру витрат страхової компанії НАСК «Оранта» (табл. 2.7).

Структура витрат НАСК «Оранта» у 2019-2021 рр., %

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Операційні витрати	94,4	99,3	98,4
Інші витрати	5,6	0,7	1,6

Джерело: складено і розраховано за Звітом про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 2019, 2020, 2021 рр. [15].

Як видно із наведених даних основу складають витрати на основну діяльність страхової компанії, а саме страху. До операційних витрат належать витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, виплати страхового відшкодування, агентська винагорода страховим агентам – юридичним і фізичним особам, витрати на операційну оренду активів. Ці витрати у структурі є найбільшими і становлять від 94,4 % у 2019 р. до 99,3% у 2020 р.

До інших витрат належать судові витрати, собівартість реалізованих фінансових інвестицій, списання необоротних активів та товарів, уцінка необоротних активів, витрати на обслуговування заходів, витрати від неопераційних курсових різниць, витрати на зменшення корисності активів. Ці витрати є незначними у структурі витрат страховика і становлять від 0,7 % у 2020 р. до 5,6% у 2019 р.

Висновки до розділу 2

1. За даними проведеного аналізу діяльності страхових компаній в Україні встановлено, що страхові компанії за три останні роки збільшили свою діяльність, збільшили надходження страхових премій та здійснених виплат. В той же час страховий ринок продовжує капіталізуватися через те, ринок покидають слабкі страховики. Відбулося зменшення кількості страхових компаній, які здійснюють ризикові види страхування.

2. Відбулося зниження страхових премій на чверть у 2022 році порівняно з аналогічним періодом 2021 р. через повномасштабне вторгнення рф в Україну. Змінилася і структура за видами страхування, а саме страховики зосередилися на страхуванні автоцивільної відповідальності власників

транспортних засобів, залишився без суттєвих змін сектор медичного страхування. По решті видам страхування спостерігається зниження страхових премій, що є нормальним явищем під час війни.

3. При вивченні процесу формування доходів та витрат ПАТ НАСК «Оранта» визначено, що страхова компанія переважно формує доходи через здійснення основної страхової діяльності, інвестиційна складова займає досить не високу частку, як і доходи одержані від господарської діяльності. Діяльність даної компанії є прибутковою. У структурі витрат також переважають витрати на основну операційну діяльність. До недоліків страхової компанії можна віднести досить посередню інвестиційну складову діяльності, і відповідно невелику частку доходів, одержаних від цієї діяльності.

РОЗДІЛ 3

ПРОГНОЗУВАННЯ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Проведений аналіз у другому розділі показав, що основними статтями доходів страхової організації, які мають ефективно управлятися має стати доходи одержані від страхової діяльності та доходи одержані від інвестування власних коштів та коштів страхових резервів. Один із вчених наголошує на тому, що управління доходами має здійснюватися на довгострокову перспективу, що сприяє стратегічному розвитку підприємства [23, с. 209]. За мирного часу це положення однозначно є базовим. Нині Україна знаходиться у стані жорсткої війни з РФ, яка вдарила по всіх секторах економіки, життєзабезпеченню громадян, тому до питання управління доходами та витратами страхових організацій треба підходити з позиції збереження здатності страхової компанії виконувати свої функції та не втрата основної бази клієнтів. Тому розглянемо це питання з двох основних позицій. Управління доходами та витратами за мирних умов та за умов військового стану. А також спрогнозуємо доходи та витрати для ПАТ НАСК «Оранта».

За мирних умов страхова компанія, з нашої позиції при управлінні доходами страхової організації має зосереджуватися на розширенні клієнтської бази, пошуку оптимальних умов страхування, які сприятимуть залученню нових клієнтів. Корват О.М., Мамедов Н.К. наголошують на тому, «...що основними факторами які ведуть до збільшення страхової премії є окреслення оптимальної ціни страхової послуги, ефективного стимулювання збуту страхових продуктів, якісна організація продажів, відповідність страхових продуктів потребам споживачів» [6].

За умов, війни основними причинами, які призвели до зниження страхових премій в більшості страховиків стала невизначеність у майбутньому як підприємців так і кожної людини, значні руйнування житла, інфраструктури, не сприяли зростанню обсягів страхування.

На рис. 3.1. показано причинно-наслідковий зв'язок для вирішення проблеми недоотримання доходів від реалізації страхових продуктів [6].

Рис. 3.1. Причинно-наслідковий зв'язок вирішення проблеми недоотримання доходів від реалізації страхових послуг

Джерело: [6].

Адже одним із ризиків, які не покриваються страховиками є саме війна, воєнний стан та інші форс-мажорні обставини. Нині послуги страхування розглядаються як необхідний елемент лише при обов'язкових видах страхування, а саме страхування автоцивільної відповідальності, та ще кілька видів страхування для підприємств. Решта видів страхування розглядаються як розкіш, яка для більшості громадян, з огляду на невизначеність залишається недоступною.

Вважаємо, що за умов воєнного стану страхові компанії мають оптимізувати вартість страхових послуг за всіма видами страхування, та зробити доступними більшість видів страхування через систему, яка нині має назву InsurTech. Науковці розглядають це поняття як сукупність понять «страхування» та «технології» - це «...використання технологічних інновацій, спрямованих на підвищення ефективності поточної моделі страхування» [24]. InsurTech сприятимуть тому, що клієнти страхової компанії зможуть мати страховий захист швидко і у будь-якому місці країни, що є важливою

складовою доступу до ринку страхових послуг під час війни, у свою чергу це для страховиків сприятиме формуванню стабільної бази страхувальників, яка суттєво зменшилася із початком війни.

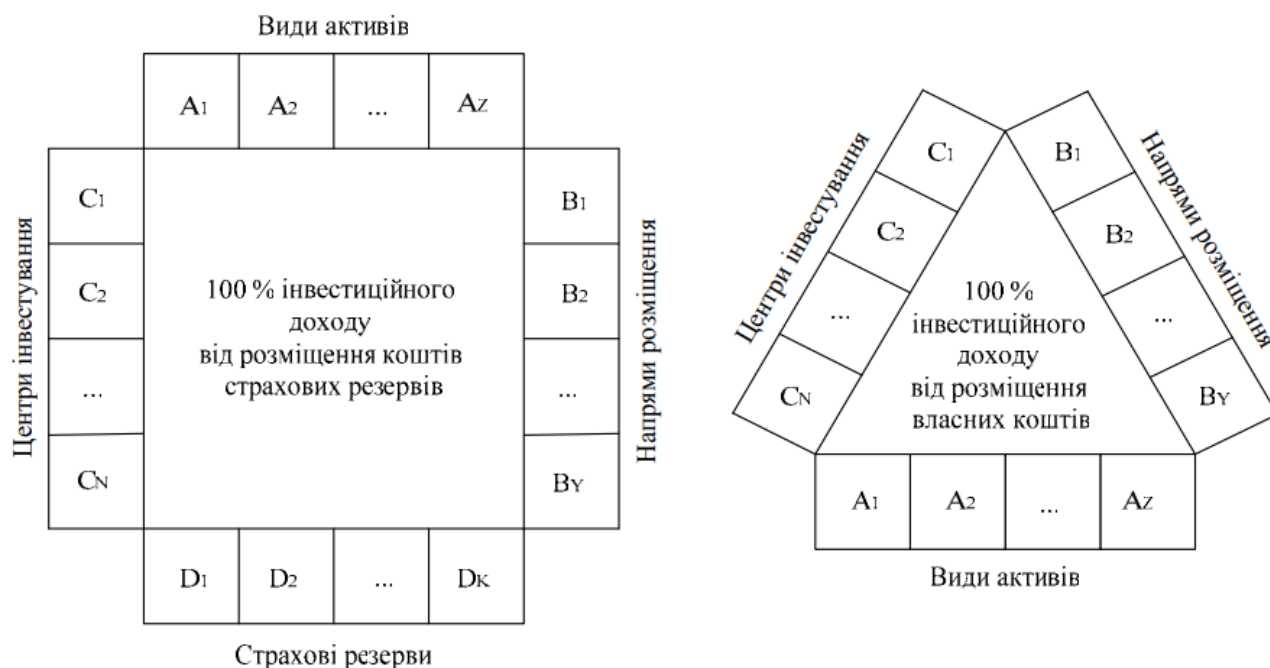
Використання мобільних додатків, сучасних зав'язків телекомунікацій мають сприяти формуванню електронного ринку страхових послуг в Україні за умов воєнного стану, адже це скоротить витрати на обслуговування страхових договорів, скорочення аквізаційних витрат страховиків сприятиме визначенню оптимальної ціни страхових послуг, але з огляду на високі темпи інфляції зростання цін на страхові послуги не уникнути. «Згідно з даними Держстату, в серпні інфляція розігнала до рекордних 23,8% в річному вимірі. Хоча загалом вона залишилася в межах розкиду між прогнозом Національного банку України (23%) і прогнозом аналітиків (25%)» [2]. Високі темпи інфляції сприятимуть зростанню ціни на страхові послуги.

Тому за умов війни таким важливим питанням є оптимізація ціни на страхові послуги та зниження витрат на обслуговування страхових послуг. Нині єдиним шляхом є використання InsurTech за умов стабільності інтернет-зв'язку та електроенергії.

Іншим не менш важливим напрямком діяльності страхових компаній має стати розширення інвестиційної діяльності страхових компаній, особливо, коли Україна одержить перемогу та візьме курс на повномасштабне відновлення української економіки та всього, що зруйноване війною. «Дієвим і зручним методом взаємоузгодження стратегічних орієнтирів є розроблений В. І. Нечипоренко «квадрат цілей», у якому стратегічна мета страховика з управління доходами, витратами та прибутком з операції реалізації страхових послуг декомпонується за страховими продуктами, центрами продажів (філіями, відділами, співробітниками), клієнтами (сегментами) та каналами продажів» [11, с. 3, 6].

Вважаємо, що проведений аналіз страхової компанії НАСК «Оранта» показав, що страховики одержують невелику частку доходів від інвестиційної

діяльності, що є негативною тенденцією. Страховики потенційно мають стати сильними інвесторами вітчизняної економіки.

Рис. 3.2. Цілі з управління інвестиційними доходами страхової організації

Джерело: [6].

Спрогнозуємо доходи, які мають бути сформовані окремими страховиками, для прикладу ми спрогнозуємо доходи ПАТ НАСК «Оранта» на перше півріччя 2023-2027 рр. (рис. 3.3).

При здійсненні прогнозних розрахунків використовувався програма Excel. При визначенні прогнозних показників використано дані фінансової звітності щодо доходів, за перше півріччя кожного календарного року починаючи з 2019 р. з врахуванням того, що у перших шість місяців 2022 р. відбулося суттєве скорочення доходів страхової компанії відповідно і прогнозні показники мають негативну тенденцію.

Як видно із здійснених розрахунків, на 2023 р. у першому півріччі НАСК «Оранта» може розраховувати на 179 620, 88 тис. грн доходу, що є меншим більш як на половину, порівняно із 2019 р. При оптимістичному прогнозі, страхова компанія за цей період може отримати 443 773 тис. грн доходів, при песимістичному прогнозі 84 531 грн збитків.

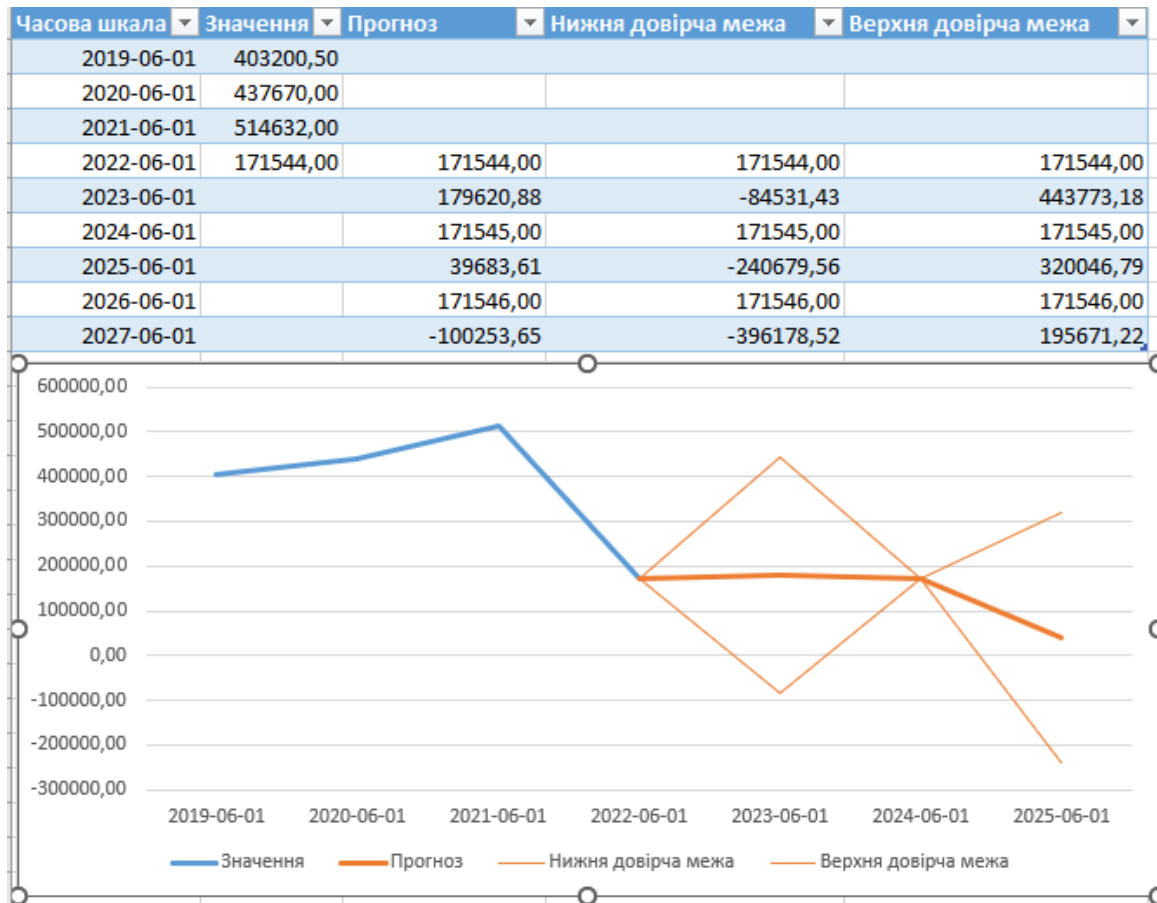

Рис. 3.3 Прогноз доходів ПАТ НАСК «Оранта» на перше півріччя 2023-2027 рр., тис. грн

Джерело: складено і розраховано за даними [15].

Ситуація із формуванням доходів і здійсненням витрат у страхових компаній, як і в інших суб'єктів господарювання буде залежати від багатьох факторів, які не лежать у компетенції страхової компанії, а залежать від ситуації на фронті та стабілізації загальної макроекономічної ситуації, яка дуже погіршилася із початком війни.

Висновки до розділу 3

1. Визначено, що за мирних умов управління доходами страхових компаній має здійснюватися через формування стійкого страхового портфеля із необхідністю залучення нових страхувальників по тих видах страхування, які не втрачають своєї популярності, навіть за часів воєнного стану, зокрема, це медичне страхування, страхування автоцивільної відповідальності (внутрішні

та міжнародні). При воєнному стані страховики мають забезпечити сталість формування страхового портфеля через InsurTech, із створення мобільних додатків, за яких послуги страхування стануть доступними 24/7 у будь-який час і будь-якій точці.

2. При воєнному стані також страховики мають переглянути свої інвестиційні портфелі, визначити найбільш оптимальні види інвестування та переорієнтувати свою інвестиційну політику на більші відсоткові ставки за депозитами, державними цінними паперами. Адаптація інвестиційного портфеля на воєнний стан сприятиме зростанню доходів від інвестиційної діяльності, що також стане досить актуальним у той час, коли наша економіка розпочне відбудовуватися після перемоги.

3. Здійснений прогноз доходів для НАСК «Оранти» показав, що за песимістичного прогнозу у першому півріччі 2023 року страхова компанія може отримати збитки. За оптимістичного прогнозу формування доходів може становити фактично на рівні 2019 року. За усередненими показниками даний страховик спроможний сформувати доходи у розмірі 179 620 тис грн на перше півріччя 2022р.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що формування доходів та витрат страховика має свої особливості, які пов'язані з особливостями страхової діяльності. Доходи страхової компанії формуються за рахунок основної: страхової, перестрахової діяльності, інвестиційної діяльності та господарської діяльності. На доходи від страхової діяльності, розраховують засновники страхової організації. Доходи від страхової діяльності є основними, доходи від інвестиційної діяльності є побічними, так як страхові премії платяться наперед, то страховик може виступати інвестором, використовуючи для цього як власні кошти так і кошти страхових резервів. Остання група доходів – це доходи від господарської діяльності, які має будь-який суб'єкт господарювання.

2. Визначено, що витрати страховика, стосуються також особливостей його діяльності, як фінансової установи, яка виплачує страхові суми та відшкодування своїм клієнтам і може виступати активним інвестором. Основна група витрат страхової організації це – витрати на здійснення відшкодування за договорами страхування при настанні страхового випадку.

3. Досліджено, що управління доходами та витратами страховика – це процес досягнення цілей страхової компанії через збільшення доходів та оптимізацію витрат страхової організації. Страхова компанія має окреслити стратегію формування доходів і витрат, яка має визначати напрями розширення діяльності на найближчу перспективу з врахуванням ризиків та зовнішніх викликів.

4. Встановлено, що страхові компанії за останні три довоєнні роки наростили свою діяльність, збільшили надходження страхових премій, зросли їх доходи. Разом з цим процесом відбувався процес капіталізації на страховому ринку, який характеризується зменшенням кількості страхових компаній через їх фінансову нестійкість. З початком воєнних дій в Україні страхові компанії зіштовхнулися зі значним зниженням страхових премій, також зі зниженням доходів від страхової діяльності. Основною причиною цього стали військові дії на великій території України.

5. Встановлено, що страхові компанії за 2019-2021 рр. наростили свою діяльність, збільшили надходження страхових премій та здійснених виплат. В той же час страховий ринок за цей період продовжує капіталізуватися через те, ринок покидають слабкі страховики. Відбулося зменшення кількості страхових компаній, які здійснюють ризикові види страхування. Війна з РФ внесла кардинальні зміни у формуванні основних фінансових показників діяльності страховиків. Зокрема, відбулося зниження страхових премій на чверть у 2022 році порівняно з аналогічним періодом 2021 р. Змінилася і структура за видами страхування, а саме страховики зосередилися на страхуванні автоцивільної відповідальності власників транспортних засобів, залишився без суттєвих змін сектор медичного страхування. За страхуванням майна від вогневих ризиків відбулося скорочення на третину страхових премій. По решті видам страхування спостерігається зниження страхових премій, що є нормальним явищем під час війни.

6. Аналіз процесу формування доходів та витрат ПАТ НАСК «Оранта» показав, що страхова компанія переважно формує доходи через здійснення основної страхової діяльності, інвестиційна складова займає досить невисоку частку, як і доходи одержані від господарської діяльності. Діяльність даної компанії є прибутковою. У структурі витрат також переважають витрати на основну операційну діяльність. До недоліків страхової компанії можна віднести досить посередню інвестиційну складову діяльності, і відповідно невелику частку доходів, одержаних від цієї діяльності.

7. Визначено, що за нормальних умов процес управління доходами страхових компаній має здійснюватися через формування стійкого страхового портфеля із постійною потребою до залучення нових страхувальників по тих видах страхування, які не втрачають своєї популярності. За часів воєнного стану, страхові компанії мають забезпечити сталість страхового портфеля через медичне страхування, страхування автоцивільної відповідальності (внутрішні та міжнародні), що може бути досягнутим через InsurTech, щоб послуги

страхування для постійних клієнтів стали доступними 24/7 у будь-який час і будь-якій точці не лише нашої країни, але і за кордоном.

8. Визначено, що при воєнному стані також страховики мають переглянути свої інвестиційні портфелі, визначити найбільш оптимальні види інвестування та переорієнтувати свою інвестиційну політику на більші відсоткові ставки за депозитами, державними цінними паперами. Адаптація інвестиційного портфеля на воєнний стан сприятиме зростанню доходів від інвестиційної діяльності, що також стане досить актуальним у той час, коли наша економіка розпочне відбудовуватися після перемоги.

9. Здійснений розрахунок прогнозних доходів для НАСК «Оранти» показав, що за песимістичного прогнозу у першому півріччі 2023 року страхова компанія може отримати збитки. За оптимістичного прогнозу формування доходів може становити фактично на рівні 2019 року. За усередненими показниками даний страховик спроможний сформувати доходи у розмірі 179 620 тис грн на перше півріччя 2022 р. При військовому стані НАСК «Оранта» також має переглянути та оптимізувати власні витрати, особливо у частині аквітаційних витрат на оплату винагороди за укладання договорів страхування, та пропонувати більш дешевші договори страхування, засновані на InsurTech, які є не дорогими. У такому разі збільшиться витрати на рекламу у соцмережах на просування договорів страхування через мобільні додатки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братюк, В. Сучасний стан страхового ринку в Україні. *Таврійський науковий вісник*. 2022. Серія: Економіка, (12), 37-45.
2. Війна на тлі світової кризи:, що буде з цінами та курсом долара надалі <https://www.slovoidilo.ua/2022/09/15/statija/ekonomika/vijna-tli-svitovoyi-kryzy-bude-czinamy-ta-kursom-dolara-nadali>
3. Волосович С.В., Фоміна О. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 5. С.124-137.
4. Головіна В. В. Управління грошовими потоками страхової компанії. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. 2018. Т. 23 Вип. 7. С. 161-164.
5. Дем'янчук М.А., Дроздина А.А. Інформаційні технології як фактор підвищення конкурентоспроможності страхових компаній. Модернізація економіки: теоретичні засади та практика реалізації: матеріали міжнар. наук.-практич. конф., Запоріжжя, 2021. С. 145-149.
6. Корват О. В., Мамедов Н. К. Управління доходами страхової компанії. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7411> (дата звернення: 10.08.2022).
7. Лекція 11. Доходи, витрати і прибуток страховика URL <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=10068>
8. Лункіна Т., Задорожна О. Діджиталізація страхових послуг в Україні в умовах воєнних дій. Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти: матеріали Міжнарод. наук.-практ. інт.-конф., 16-17 листопада 2022 р., м. Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 32-35.
9. Маршук Л., Поплавська Є. Виклики страхового ринку в Україні. *Сучасна інженерія та інноваційні технології*. 2022, 2 (21-02), 26-29. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2022-21-02-008>
10. Національний банк України. Біла книга. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. Київ, квітень 2020.

URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4

11. Нечипоренко В. І. Стратегічне планування в страхових компаніях : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / В. І. Нечипоренко. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2008. 20 с. 4.

12. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 р. URL <https://cutt.ly/P1Pk92F>

13. Оранта відзначила своє 90-річчя URL <https://oranta.ua/news/nask-oranta-vidznachila-90-richchya/>

14. Основні фінансові показники діяльності URL <https://oranta.ua/public/finance/>

15. Підсумки страхового ринку України за I півріччя 2021 року \$ 925 млн премій URL <https://tbt-broker.com/news/itogi-strahovogo-rynka-ukrainy-za-1-polugodie-2021-goda-925-mln-premij>

16. Про затвердження Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя Держфінпослуг; Розпорядження, Правила від 17.12.2004 № 3104 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05#Text>

17. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.02.2013 р. № 336/22868 (із змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

18. Про страхування Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

19. Ринок страхування в Україні: вплив COVID-19 на страховиків у першому півріччі 2020 року. URL <https://ua.news/ua/money/rynok-strahovanyua-v-ukrayne-vlyuanye-covid-19-na-strahovshhykov-v-pervom-polugodyu-2020-goda;>

20. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2002. 599 с.

21. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін.; за заг. ред. Н. М. Внукової. Харків : Бурун Книга, 2009. С. 263, 656 с
22. Топ 10 страховиків URL: <https://meta.ua/uk/insurance/>
23. Тридід О. М. Принципи та підходи до управління доходами підприємств. *Бізнес Інформ*. 2012. № 9. С. 209-211.
24. Харгрейв Маршалл, Естебес Ерік Огляд InsurTech та його вплив на індустрію страхування URL <https://www.investopedia.com/terms/i/insurtech.asp>
25. Чвортко Л. А., Корнієнко Т. О., Вінницька О. А. Фінансова інклюзія на страховому ринку України: передумови та чинники формування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(2). С. 146-158.
26. Шокал Я. Діяльність страхових компаній в Україні під час повномасштабної агресії рф Матеріали VI науково-практична студентська конференція «Фінансове забезпечення економіки.» 20 червня 2022 р., Поліський національний університет. С.45-47
27. Шокал Я. Основні тенденції страхового ринку під час військової агресії рф. Студентські наукові читання – 2022 : зб. тез доповідей науково-практичної конференції «Студентські наукові читання – 2022» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Житомир : Поліський національний університет, 2022. С.98-101.
28. Шубенко І.А., Шокал Я. О. Теоретичні засади управління доходами страхових компаній. Економіка, фінанси, облік та право: тенденції, виклики, перспективи: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 6 вересня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 52-55. URL http://www.economics.in.ua/2022/09/blog-post_14.html
29. Ministry of Finance of Ukraine (2013), Order of the Ministry of Finance of Ukraine “On Approval of the National Accounting Regulations (Standard) 1 “General Requirements for Financial Reporting”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (Accessed 11 November 2019).